

เปิดโลกอนุญาโตตุลาการ

ปัจจุบันการค้าและการขยายตัวของเศรษฐกิจเป็นตัวบ่งชี้ความเจริญและระดับการพัฒนาของประเทศต่างๆ ส่งผลให้มีการเจรจาจัดทำสัญญาและการเจรจาความตกลงต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการค้าและการดำเนินธุรกิจทั้งในประเทศและระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งการทำสัญญาจะก่อให้เกิดภาวะผูกพันที่แต่ละฝ่ายจะต้องดำเนินการตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้กระทำการผิดไปจากที่ได้ตกลงกันไว้หรือไม่ได้กระทำการตามที่ตนได้ผูกพันไว้ใน คู่สัญญาอีกฝ่ายจะมีสิทธิเรียกร้องให้มีการเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งหากคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายไม่สามารถหาข้อสรุปได้ในขั้นนี้ อาจนำไปสู่การฟ้องร้องเป็นคดีความเพื่อหาทางระงับข้อพิพาทนั้นได้ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนข้อพิพาทเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และข้อพิพาทส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถหาข้อสรุปได้โดยการเจรจาไกล่เกลี่ย จึงทำให้การระงับข้อพิพาทโดยศาลเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้คู่พิพาทมีข้อยุติระหว่างกันได้ แต่จากการที่รัฐมีข้อจำกัดในการให้บริการกระบวนการยุติธรรม (judicial service) อาทิ ข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ ประกอบกับระยะเวลาพิจารณาคดีที่ยาวนาน จึงเกิดแนวคิดที่จะกระจายอำนาจการให้บริการกระบวนการยุติธรรม (democratization of judicial system) จากรัฐเป็นผู้ผูกขาดมาเป็นการให้เอกชนหรือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะ หรือที่เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางเลือก (alternative dispute resolution) โดยหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันและมีระบบกฎหมายรองรับอย่างเป็นทางการอย่างเป็นรูปธรรม คือ “การระงับข้อพิพาทโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ”

คำว่า “อนุญาโตตุลาการ” มีรากศัพท์มาจาก “อนุญาต” และ “ตุลาการ” จึงหมายความว่าบุคคลที่ได้รับอนุญาตให้ทำหน้าที่ตุลาการ มีหลักการสำคัญ คือ เป็นการระงับข้อพิพาทโดยเอกชนและอยู่บนพื้นฐานของความยินยอมของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ซึ่งเอกชนมีอำนาจในการกำหนดกรอบกติกาที่จะบังคับใช้กับกระบวนการระงับข้อพิพาท ไม่ว่าจะเป็นการเลือกผู้ตัดสินชี้ขาดหรือที่เรียกว่า “คณะอนุญาโตตุลาการ” กำหนดกฎหมาย และสามารถเลือกให้กระบวนการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการเป็นความลับก็ได้ ซึ่งแตกต่างจากการระงับข้อพิพาททางศาลที่คู่กรณีไม่สามารถกำหนดองค์คณะ กฎหมายที่นำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดี และกระบวนการพิจารณาของศาลจะต้องทำโดยเปิดเผย เว้นแต่ศาลจะกำหนดให้กระทำเป็นการลับ

การอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย การอนุญาโตตุลาการถูกกำกับดูแลผ่านกฎหมายที่รัฐตราขึ้น กฎหมายเฉพาะว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการนอกศาลฉบับแรกถูกตราขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 ต่อมาได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 (พ.ร.บ. อนุญาโตตุลาการฯ) และพ.ร.บ. ฉบับปี พ.ศ. 2545 ได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนการดำเนินการอนุญาโตตุลาการโดยมีคนต่างด้าวทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการในปี พ.ศ. 2562 โดยพระราชบัญญัติ อนุญาโตตุลาการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562) ซึ่งทั้งสองฉบับเป็นพ.ร.บ. ที่มีการบังคับใช้ในปัจจุบันสาระสำคัญกล่าวถึงลักษณะของสัญญาอนุญาโตตุลาการ ที่กำหนดให้หมายถึงสัญญาที่คู่สัญญาดกลงให้ระงับข้อพิพาททั้งหมดหรือบางส่วนที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าจะเกิดจากนิติสัมพันธ์ทางสัญญาหรือไม่โดยวิธีอนุญาโตตุลาการ และให้หมายความรวมถึงสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนไม่ว่าเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้ พ.ร.บ. อนุญาโตตุลาการฯ ยังกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับกระบวนการพิจารณาข้อพิพาทไว้หลายประการ เช่น การจัดตั้งคณะอนุญาโตตุลาการ อำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการ วิธีพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการ คำชี้ขาดและการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยหากคู่สัญญาดกลงกันให้ระงับข้อพิพาทโดย

วิธีการอนุญาโตตุลาการแล้ว คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไม่สามารถยกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวและขอให้ใช้กระบวนการทางศาลแทนได้ ซึ่งศาลก็สามารถที่จะปฏิเสธไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะอนุญาโตตุลาการมีคำตัดสินชี้ขาด ศาลอาจปฏิเสธไม่บังคับตามคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการได้ หากปรากฏต่อศาลว่าคำชี้ขาดนั้นเกี่ยวกับข้อพิพาทที่ไม่สามารถจะระงับโดยการอนุญาโตตุลาการได้ตามกฎหมายหรือถ้าการบังคับตามคำชี้ขาดนั้นจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

สถาบันอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยที่สำคัญได้แก่ สถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม (Thai Arbitration Institute: TAI) จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2533 ตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 302/2532 ลงวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2532 ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม (เป็นองค์กรอิสระที่ดูแลงานธุรการของศาลยุติธรรม) มีภารกิจดำเนินการระงับข้อพิพาททางเลือกทั้งการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทและการอนุญาโตตุลาการ ซึ่งประเภทของข้อพิพาทที่อยู่ในการบริหารจัดการของสถาบันอนุญาโตตุลาการ มีทั้งข้อพิพาททางพาณิชย์ ข้อพิพาทระหว่างประเทศ ข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญา เช่น สัญญาก่อสร้าง เป็นต้น โดยสถาบันอนุญาโตตุลาการแห่งนี้ จะให้บริการ 2 รูปแบบ คือ 1) การอนุญาโตตุลาการในศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง¹ และ 2) การอนุญาโตตุลาการนอกศาล ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 และข้อบังคับสำนักงานศาลยุติธรรม ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ สถาบันอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2560 และข้อบังคับฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562 ทั้งนี้ การอนุญาโตตุลาการส่วนใหญ่จะเป็นการอนุญาโตตุลาการนอกศาล เนื่องจากหากคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาโดยศาลแล้ว คู่พิพาทส่วนใหญ่ต้องการให้ศาลเป็นผู้ตัดสินคดีนั้นมากกว่าการให้บุคคลอื่นมาชี้ขาดคดีแทน

สถาบันอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยอีกแห่งหนึ่ง คือ สถาบันอนุญาโตตุลาการ THAC (Thailand Arbitration Center) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสถาบันอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการประนอมข้อพิพาทและอนุญาโตตุลาการ รวมถึงดำเนินการเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทโดยวิธีประนอมข้อพิพาทและอนุญาโตตุลาการ ซึ่งการให้บริการจะมุ่งเน้นไปที่การระงับข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์โดยวิธีอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (International Arbitration Centre) รวมถึงบริการอื่น ๆ เช่น การบริหารจัดการข้อพิพาท การอำนวยความสะดวกให้แก่คู่พิพาท และงานด้านธุรการต่าง ๆ รวมถึงบริการการประนอมข้อพิพาท (Mediation) และการระงับข้อพิพาทออนไลน์ (Online Dispute Resolution: ODR) อีกด้วย นอกจากนี้ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทยก็มีสำนักงานสภาอนุญาโตตุลาการที่ดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอนุญาโตตุลาการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 ตามข้อบังคับอนุญาโตตุลาการการค้าไทยที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

การอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

การอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศถือว่าเป็นวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกที่ได้รับความนิยมมาก โดยเฉพาะในการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับนักลงทุน (Investor-State Dispute Settlement: ISDS) ซึ่งกระบวนการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศนี้ จะดำเนินการตามข้อบังคับอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (Arbitration rules) ที่ความตกลงระหว่างประเทศ/สัญญาระหว่างประเทศได้กำหนดไว้ โดย Arbitration

¹ กรณีที่คู่กรณีซึ่งมีคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลตกลงกันให้มีอนุญาโตตุลาการชี้ขาดได้ โดยความเห็นชอบของศาล (มาตรา 210-220 และ 222 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง)

forum/rules ที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในความตกลงด้านการลงทุน (ประมาณร้อยละ 85² ของความตกลงด้านการลงทุนทั้งหมด) ได้แก่ **ICSID Arbitration** จัดตั้งโดย ICSID Convention³ เมื่อปี พ.ศ. 2509 นอกจากนี้ ICSID Convention จะจัดทำข้อบังคับอนุญาโตตุลาการ (**ICSID Convention Rules**) ยังได้จัดตั้งศูนย์ระหว่างประเทศว่าด้วยการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการลงทุน พร้อมทั้งจัดทำข้อบังคับที่กำหนดกระบวนการระงับข้อพิพาท โดยข้อบังคับนี้จะจำกัดขอบเขตการใช้เฉพาะข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศภาคีและนักลงทุนจากประเทศภาคี (คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นภาคีต่อ ICSID Convention) และจะต้องเป็นข้อพิพาทที่เกิดจากการลงทุน ด้วยเหตุผลด้านข้อจำกัดเรื่องขอบเขตดังกล่าว 12 ปีต่อมา ICSID Convention ได้มีการจัดทำ **ICSID Additional Facility (AF) Rules** เพื่อขยายขอบเขตการบังคับใช้ให้ครอบคลุมข้อพิพาทที่ไม่อยู่ภายใต้ ICSID Convention ทำให้ ICSID Additional Facility (AF) rules สามารถบังคับใช้กับข้อพิพาทที่มีคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นภาคีต่อ ICSID Convention และข้อพิพาทนั้นก็ไม่จำเป็นต้องเป็นข้อพิพาทที่เกิดจากการลงทุน

การอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศที่มีการใช้เป็นอันดับสอง คือ การอนุญาโตตุลาการตามข้อบังคับอนุญาโตตุลาการของคณะกรรมการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (**UNCITRAL Arbitration Rules**⁴) ข้อบังคับนี้มีได้มีข้อความใดจำกัดขอบเขตการใช้เฉพาะบุคคลของประเทศที่เป็นภาคีของคณะกรรมการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติเท่านั้น และมีได้มีข้อความจำกัดขอบเขตการบังคับใช้เฉพาะข้อพิพาทด้านการค้าเท่านั้น โดยหากสัญญาที่เป็นบ่อเกิดของข้อพิพาทมีข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Clause) กำหนดให้ใช้ UNCITRAL Arbitration Rules ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการก็เพียงพอแล้วในการใช้ข้อบังคับนี้ กำหนดรายละเอียดของกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ตั้งแต่ช่วงก่อนยื่นคำร้องขอ นำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ จนถึงการจัดทำคำตัดสินชี้ขาด อย่างไรก็ตาม UNCITRAL ไม่ได้จัดตั้งสถาบันที่บังคับใช้ข้อบังคับนี้เป็นการเฉพาะ แต่คู่สัญญาสามารถเลือกใช้ข้อบังคับอนุญาโตตุลาการนี้ได้ ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการทั้งในการอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจ (ad hoc) หรือการอนุญาโตตุลาการที่สถาบันต่าง ๆ (Institution Arbitration) อนึ่ง คำตัดสินชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการตามข้อบังคับ UNCITRAL Arbitration Rules กระบวนการบังคับตามคำตัดสินชี้ขาดจะอยู่ภายใต้การทบทวนของศาลภายในประเทศ โดย Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards 1958 ("**New York Convention**") กำหนดให้ศาลในประเทศมีอำนาจตรวจสอบคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการ ด้วยการเพิกถอนคำชี้ขาดหรือปฏิเสธการบังคับตามคำชี้ขาดได้ ซึ่งจะแตกต่างกับคำตัดสินชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการตามข้อบังคับ ICSID Convention Rules ที่จะไม่อยู่ภายใต้การทบทวนของศาลภายในประเทศ เนื่องจากรัฐที่เป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าวจะต้องผูกพันและบังคับตามคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการอันเกี่ยวกับหนี้เงินในอาณาเขตของตนโดยเสมือนเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดของรัฐนั้น⁵

² UNTAD IIA Mapping Project database. The exact number of IIAs is 2182 out of 2571 IIAs currently mapped by UNCTAD. Data accurate as of 1 July 2019

³ International Centre for Settlement of Investment Disputes องค์การหนึ่งของธนาคารโลก ตั้งขึ้นตามอนุสัญญาว่าด้วยการระงับข้อพิพาททางการลงทุนระหว่างรัฐและคนชาติของรัฐอื่น ค.ศ. 1965 (Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and National of Other States) ปัจจุบันมีประเทศทั่วโลกจำนวน 154 ประเทศเป็นภาคี

⁴ UNCITRAL หรือ United Nations Commission on International Trade Law เป็นองค์การหนึ่งขององค์การสหประชาชาติ; UNCITRAL Arbitration Rules ค.ศ. 1979 (ปรับปรุงในปี ค.ศ. 2010)

⁵ Article 54 (1) of ICSID states that Each Contracting State shall recognize an award rendered pursuant to this Convention as binding and enforce the pecuniary obligations imposed by that award within its territories as if it were a final judgment of a court in that

นอกจากข้อบังคับอนุญาโตตุลาการทั้งสองข้างต้นแล้ว คู่สัญญายังสามารถเลือกระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการที่สถาบันอนุญาโตตุลาการได้ โดยสถาบันดังกล่าวเป็นสถาบันที่ตั้งขึ้นมาเพื่อให้บริการด้านอนุญาโตตุลาการโดยเฉพาะ สามารถอำนวยความสะดวกให้กับคู่กรณีในเรื่องสถานที่และการดำเนินการต่าง ๆ รวมถึงมีข้อบังคับอนุญาโตตุลาการเป็นของตนเอง จึงทำให้การอนุญาโตตุลาการมีความสะดวกและมีประสิทธิภาพ โดยสถาบันอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมนอกเหนือจาก (1) The International Court of Arbitration of the International Chamber of Commerce (ICC) จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 ตั้งอยู่ที่กรุงปารีส โดยข้อพิพาทส่วนใหญ่เป็นข้อพิพาทด้านการค้าและมีแนวโน้มว่าจะมีการพิจารณาข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนกับรัฐเพิ่มขึ้น (2) The London Court of International Arbitration (LCIA) ตั้งอยู่ที่กรุงลอนดอน จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2435 และมีสาขาอยู่ที่นครดูไบ (DIFC-LCIA) และมอริเชียส (LCIA-MIAC) (3) Singapore International Arbitration Centre (SIAC) จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 ตั้งอยู่ที่สิงคโปร์ และ (4) International Centre for Dispute Resolution (ICDR) จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 ตั้งอยู่ที่นครนิวยอร์ก โดย the international division of the American Arbitration Association⁶ เป็นต้น นอกจากนี้ ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ได้มีการรวมตัวกันของสถาบันอนุญาโตตุลาการ มีชื่อว่า Asia Pacific Regional Arbitration Group (APRAG) จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีในการส่งเสริมและแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในการระงับข้อพิพาททางเลือกรด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการ ซึ่งมีสมาชิกกว่า 30 สถาบัน

บทวิเคราะห์

จากจำนวนของสถาบันอนุญาโตตุลาการที่มีอยู่ทั่วโลก สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มและความนิยมของการบริโภคบริการกระบวนการยุติธรรมของภาคเอกชน ที่ผู้ใช้บริการเลือกที่จะระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการแทนที่จะระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการทางศาล ซึ่งอาจเป็นเพราะกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการมีความรวดเร็วและมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่า อีกทั้งกระบวนการดังกล่าวยังให้ความยืดหยุ่นกับคู่สัญญาในการกำหนดข้อบังคับและสถานที่ในการพิจารณาที่มีความเหมาะสมกับข้อพิพาทนั้น ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้กระบวนการระงับข้อพิพาทมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์แก่คู่สัญญามากที่สุด อย่างไรก็ตาม คู่สัญญาจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการอนุญาโตตุลาการ ข้อบังคับอนุญาโตตุลาการ สถาบันอนุญาโตตุลาการ และความเชี่ยวชาญของคณะอนุญาโตตุลาการให้มีความเหมาะสม รวมถึงจะต้องระบุข้อตกลงที่เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการให้ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเกี่ยวกับวิธีการระงับข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง จึงจะสามารถใช้ประโยชน์จากความยืดหยุ่นและทำให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการมีประสิทธิภาพมากที่สุด

อย่างไรก็ดี การระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการก็ยังมีข้อบกพร่องหลายประการ เช่น ความไม่สอดคล้องของคำตัดสินชี้ขาด และปัญหาด้านความโปร่งใสและคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการ รวมถึงปัญหาด้านระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนกับรัฐ (ISDS) จึงทำให้เกิดแนวคิดการปฏิรูปและปรับปรุงการอนุญาโตตุลาการหลายแนวคิด ซึ่งแนวคิดที่ได้รับการพูดถึงมากที่สุดคงหนีไม่พ้น ข้อเสนอปฏิรูปการอนุญาโตตุลาการทั้งระบบ (systemic reform) ของสหภาพยุโรป ที่เสนอให้มีการจัดตั้งศาลการลงทุน

State. A Contracting State with a federal constitution may enforce such an award in or through its federal courts and may provide that such courts shall treat the award as if it were a final judgment of the courts of a constituent state.

⁶ the international division of the American Arbitration Association หมายถึง ฝ่ายการต่างประเทศของสมาคมอนุญาโตตุลาการของสหรัฐอเมริกา

พหุภาคี (Multilateral Investment Court: MIC) เพื่อใช้แทนที่การระงับข้อพิพาทด้านการลงทุนโดยการอนุญาโตตุลาการ ถึงแม้ว่าสหภาพยุโรปจะผลักดันแนวคิดนี้ให้ปรากฏในความตกลงการค้าเสรีที่สหภาพยุโรปจัดทำกับประเทศคู่เจรจา เช่น สิงคโปร์ เวียดนาม และแคนาดา ขั้นตอนการปฏิรูปในระดับพหุภาคีก็อยู่ในช่วงเริ่มต้นเท่านั้น ยังคงต้องรอดูกันต่อไปว่าแนวคิดนี้จะได้รับการยอมรับในระดับพหุภาคีและสามารถผลักดัน MIC ให้เกิดได้จริงในทางปฏิบัติหรือไม่ ซึ่งหากในอนาคต MIC เกิดขึ้นจริงในอนาคต จะถือว่าเป็นการพลิกโฉมการอนุญาโตตุลาการด้านการลงทุนอย่างสิ้นเชิง แน่แน่นอนว่าจะส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมอนุญาโตตุลาการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ที่อยู่ในวงการอนุญาโตตุลาการอาจต้องพัฒนาตัวเองและเตรียมพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอีกทั้ง ปัจจุบันยังมีการพัฒนาและยกระดับการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่นๆ เช่น การไกล่เกลี่ย ที่ได้มีการจัดทำ Mediation convention เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และข้อบังคับของการไกล่เกลี่ยให้มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนากระบวนการระงับข้อพิพาทต่างๆ นี้ ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคที่สามารถพิจารณาเลือกใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีที่เหมาะสมกับข้อพิพาทมากที่สุด

สำหรับประเทศไทย มีการเปิดเสรีในสาขา Arbitration services (อนุญาโตตุลาการ) ในความตกลงการค้าเสรีไทยกับเขตเศรษฐกิจพิเศษฮ่องกง ASEAN –Hongkong Free Trade Agreement เพียงความตกลงเดียวเท่านั้น เฉพาะในโหมด 4 (Mode 4) โดยผูกพันให้บุคคลธรรมดาหรือผู้ให้บริการจากประเทศภาคี (ผู้ให้บริการจากประเทศอาเซียนและฮ่องกง) เข้ามาทำงานเป็นอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยได้ โดยจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขและมีคุณสมบัติตามข้อกำหนดของกรมการจัดหางานในการได้รับอนุญาต และจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น การขอวีซ่าและใบอนุญาตทำงาน จึงจะสามารถเข้ามาทำงานเป็นอนุญาโตตุลาการได้ เนื่องจากแม้ว่าพระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2522 กำหนดให้งานให้บริการกฎหมายและอรรถคดี เป็นอาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ แต่มีข้อยกเว้นตามระเบียบกรมการจัดหางานว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาอนุญาตการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2547 ข้อ 7 อนุญาตให้คนต่างด้าวเข้ามาทำงานให้บริการทางกฎหมายหรืออรรถคดีได้ตามจำนวนที่คูกรณีตกลงกันใน (1) งานปฏิบัติหน้าที่อนุญาโตตุลาการ และ (2) งานว่าต่างแก่ต่างในชั้นอนุญาโตตุลาการ เฉพาะในกรณีที่กฎหมายซึ่งใช้บังคับแก่ข้อพิพาทที่พิจารณาโดยอนุญาโตตุลาการกันมิใช่กฎหมายไทย หรือเป็นกรณีที่ไม่ต้องขอบังคับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนั้นในราชอาณาจักรไทยเท่านั้น

นางสาวชวัลกร ศาสนบัญญัติ
สำนักเจรจาการค้าบริการและการลงทุน
กุมภาพันธ์ 2563